

הנחות יסוד, סתירות ומה שביניהן

חיוב רפואה בשיטת רש"י / דניאל אל על

- פתיחה
- קריאת המשנה
- קריאת הגמרא
- הסתירה בין הנחות היסוד
- שיטת השטמ"ק
- שיטת תוספות רי"ד
- שיטת התוספות
- אפשרויות נוספות
- סיכום

פתיחה

אנו פוגשים לראשונה את חיוב הרפואה במשנה: "לקתה חייב לרפאותה. אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה – רשאי" (בבלי, כתובות נא ע"א).

המשפט הפותח כולל בתוכו את שלוש השאלות המרכזיות בדיון זה, ובכלל. המילה "לקתה" מעלה את שאלת ההיקף, באילו מקרים חייב הבעל לרפאותה. המילה "חייב" מעלה את השאלה בנוגע למקור החיוב, האם זהו דין מיוחדש, או שמא הוא נגזר מחיובים אחרים של הבעל לאישה המתבטאים בחיוב הרפואה. המילה האחרונה "לרפאותה" מעלה את שאלת הגדר, מה אופי חיוב הרפואה, ועד כמה הוא חייב להתאמץ כדי לרפא את אשתו. השאלה שפותחה בצורה הרחבה והמעמיקה ביותר היא שאלת המקור, וכך גם במאמר זה היא תהיה עיסוקינו המרכזי, תוך כדי הצגת השאלות הצדדיות בשאלת ההיקף.

קריאת המשנה

חיוב הרפואה מוזכר בסוף משנה העוסקת בתנאי ב"ד שהבעל מתחייב בהם גם במידה שלא נכתבו בכתובה. המשנה מגדירה כמה בדיוק הוא חייב:

לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתיים ואלמנה מנה מפני שהוא תנאי בית דין [...] לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאינתו [...] חייב שהוא תנאי בית דין. נשבית חייב לפדותה ואם אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה אינו רשאי לקתה... (שם, שם).

ההשוואה לחיוב הבעל לפדות את אשתו עולה כמעט מאליה מתוך הדמיון בלשון המשנה, אך המשנה אומרת במפורש שחיוב פדיון הוא תנאי ב"ד, ואילו היא איננה מציינת את מקורו של חיוב רפואה. כמו כן, מההשוואה עולה השאלה מדוע הבעל רשאי להיפטר מרפואת אשתו על ידי גירושין, בניגוד לחיוב פדיון שממנו הוא אינו נפטר לאחר גירושין. מתוך הבחנה זאת, יש לחדד את השאלה מדוע הבעל יכול להיפטר מחיובו בגירושין, הרי לכאורה הוא כבר התחייב ברפואת אשתו מכיוון שהיא כבר חולה.

רש"י על אתר כותב: "חייב לרפאותה. שהרפואה כמזונות". לפי מה שכתבנו לעיל, לגבי משמעותה של כל מילה במשפט "לקתה חייב לרפאותה", ניתן להבין את פירושו של רש"י בשני אופנים: אם נבין שפירושו נסוב על המילה "חייב", נבין את פירושו כהסבר למקור הדין. הבעל חייב ברפואת אשתו מאחר שהיא כמזונות. אם נשליך את פירושו על המילה "לרפאותה", יש לומר שרש"י התייחס לשאלת הגדר, והוא סובר שגדר חיוב רפואה הוא כגדר חיוב מזונות. אם כן, מה משמעות מילותיו של רש"י?

לעניות דעתי, המשמעות הפשוטה של המילים היא שהרפואה דומה למזונות, והאות כ"ף משמשת ככ"ף הדמיון, אך אם כך נבין את רש"י אנו נדרשים לשאלה מדוע שיהיה דמיון בין רפואה למזונות. האפשרות השנייה להבין את מילותיו של רש"י

היא שחיוב הרפואה נובע מחיוב המזונות, ומתוך כך עלינו לענות על השאלה כיצד ניתן ללמוד ממזונות לרפואה.¹

רש"י ממשיך ומפרש גם את סוף המשנה: "רשאי. שאין אדם חייב לזון גרושתו". גם את הפירוש הזה ניתן להבין בשני האופנים שהצענו לעיל. אפשר לומר על פי האפשרות הראשונה שמתוך שגדר חיוב הרפואה דומה לגדר חיוב מזונות, אזי כמו שאדם אינו חייב במזונות גרושתו כך הוא לא יתחייב ברפואתה. לפי האפשרות השנייה נבין שכיוון שאדם פטור ממזונות גרושתו, הוא פטור גם מרפואתה משום שחיוב הרפואה כלול בחיוב המזונות. בכל אופן הקישור בין רפואה למזונות עונה על השאלה שהצענו לעיל, מדוע התורה מאפשרת לבעל להיפטר מרפואת אשתו, שהרי הוא כבר התחייב בה. התשובה היא שזהו איננו חיוב על הבעל להביא לכך שאשתו תהיה בריאה, אלא כמו בחיוב מזונות, כל יום עומד בפני עצמו, והוא טרם התחייב על רפואת היום שאחריו, שכן גם אם היה נותן לרופא את כל הכסף שבעולם אי אפשר לרפא בן רגע, אלא זה תהליך שנמשך זמן. בניגוד לכך, מחובת פדיון אפשר להיפטר בבת אחת, ולכן הבעל מחויב לפדות את אשתו לחלוטין ולא ייפטר מחיובו בגירושיה.²

קריאת הגמרא

הגמרא ממשיכה לדון בשאלת חיוב הרפואה, אך במקרה שונה:

¹ שאלה נוספת שיש לשאול, שעליה לא מצאתי מקור הנותן מענה, היא כיצד לפי שיטה זו לומדים את כל סוגי הרפואה ממזונות. אפשר ללמוד באופן אינטואיטיבי ממזונות לתרופות, אך בתוך מדע הרפואה כלולות דרכי טיפול שאינן קשורות לכאורה כלל וכלל למזון, כגון ניתוחים, תרפיות למיניהן וכו'. יכול להיות שאה"נ לפי שיטה זו חיוב הרפואה הוא מצומצם מאוד, אך זה דחוק, ועיין לעיל הערה 7.

² הסבר זה נמצא בדברי תלמידי רבנו יונה המובאים בשטמ"ק בשם הרמ"ה, ולא מוזכר שדברים אלו נאמרו בשיטת רש"י, אך לעניות דעתי הדברים מתיישבים כפתור ופרח. אומנם נראה מדברי הרמ"ה שם שהוא סובר שרפואה רק דומה למזונות ואיננה נלמדת מהם, אך בכל אופן נראה שאפשר לתרץ כך גם לשיטת הסוברים שרפואה נלמדת ממזונות.

תנו רבנן אלמנה ניזונת מנכסי יתומין וצריכה רפואה הרי היא כמזונות רבן שמעון בן גמליאל אומר רפואה שיש לה קצבה נתרפאת מכתובתה רפואה שאין לה קצבה הרי היא כמזונות (שם נב ע"ב).

אנו פוגשים בגמרא הזו כמה מונחים חדשים, כגון "רפואה שיש לה קצבה" (להלן שיל"ק) ו"רפואה שאין לה קצבה" (להלן שאל"ק), וכמו כן אנו רואים את הדמיון בין רפואה למזונות בצורה מפורשת בברייתא עצמה. מלבד הבנת המושגים, השאלות העולות מהברייתא הן במה נחלקו ת"ק ורשב"ג, ואם אנו יכולים להקיש מחיוב רפואה של אלמנה לחיוב רפואה של נשואה.

לפני שנצלול למחלוקת התנאים עלינו להבין מה היא קצבת רפואה. שתי הדרכים האפשריות להבנת קצבה הן קצבה זמנית³ של אורך הרפואה, או קצבה ממונית, של מחיר הרפואה. הסברה הפשוטה מאחורי הבחנה זו היא שהיתומים חייבים ברפואה שהיא דומה למזונות, כלומר ברפואה שהיא חלק אינטגרלי מהשגרה היומיומית כמו הצורך לאכול, והוצאות חד פעמיות וגבוהות לא ייכללו בחיוב הזה. אך כאשר אנו מנסים להגדיר האם יש קצבה לרפואה מסוימת, לדוגמה צינון, ברור מחד גיסא שהרפואה הזאת היא חלק מהחיים והיינו מצפים שהיתומים יידרשו לרפא את אשת אביהם מחולי זה, אולם מאידך גיסא אפשר להעריך מה יהיה מחיר הרפואה הזו, או מה פחות או יותר יהיה משך הזמן של הרפואה.⁴

אפשרות אחת לתירוף את השאלה היא שברור לרשב"ג שמזונות הם דבר שאין לו קצבה, ואף על פי כן אפשר גם לאמוד מזונות, כמו שעושה המשנה עצמה⁵ כשהיא קובעת כמה מזונות יהיה הבעל חייב לאשתו בשבוע במידה שהוא לא דואג באופן אישי למזונותיה אלא ממנה שלישי. אם כן, מה היא קצבה? התשובה נעוצה בפרספקטיבה. אכן כשבוחנום כל רפואה בפני עצמה, ניתן להעריך כמה היא תעלה

3 כגון הביטוי בתפילת ר"ה "אין קצבה לשנותיך".

4 פירוש מעניין בהגדרת קצבה נמצא בדברי המאירי, שהעמיד את כל המחלוקת בין ת"ק ורשב"ג רק בחולי תדיר ההולך ובא, וכדבריו: "אשה חולנית וניתקת תמיד מחולי לחולי" (המאירי שם), שלא ניתן לרפא בפעם אחת, והיתומים יתחייבו בכל חולי שניתן לרפא בפעם אחת, ובעצם הקצבה היא ממונית.

5 כתובות ה, ח.

או כמה זמן היא תימשך, וכך גם במזונות. אך כשמסתכלים בזווית רחבה אפשר לכלול את כל הצינונים, הדלקות והמחלות השגרתיות האחרות כאירוע מתמשך שאין לדעת כמה פעמים הוא יופיע או כמה הוא יעלה, ואנו לומדים זאת ממזונות.

נחזור למחלוקת ת"ק ורשב"ג. לעניות דעתי רש"י ניסה להסביר אותה כמחלוקת במקור הדין, המתבטאת בכרייתא כמחלוקת בהיקף הדין: "וצריכה רפואה הרי היא כמזונות. ואם צריכה רפואה הרי הרפואה כמזונות דתרווייהו חיותא נינהו" (רש"י שם).

בהסבר דבריו של ת"ק אנו מוצאים שרש"י ענה על השאלה ששאלנו בתחילת דברינו, מדוע נקשר בין חיוב רפואה לחיוב מזונות. לפי רש"י הסיבה היא שיש לשניהם מטרה משותפת, והיא השמירה על חייה של האישה – "דתרווייהו חיותא נינהו". יוצא מכך שלפי ת"ק חיוב הרפואה הוא תקנת חכמים חדשה שחז"ל דימו אותה לחיוב מזונות,⁶ אך בכל אופן אין לומר שבגלל הדמיון ביניהם נחלק בין סוגי הרפואה, שהרי מטרת כל הרפואות היא שמירה על חייה של האישה. לפי הסבר זה, משמעות המשפט "רפואה כמזונות" היא כפשוטה, שהרפואה רק דומה למזונות.

לעומת זאת בפירוש דברי רשב"ג כותב רש"י: "מזונות אין להם קצבה הלכך רפואה שיש לה קצבה שאינה חולה תדיר אינה בכלל מזונות" (שם, שם).

מלבד העובדה שרש"י מגדיר את הקצבה במישור הזמן ("שאינה חולה תדיר"), הוא מסביר שרשב"ג חשב בניגוד לת"ק, שהרפואה איננה תקנה בפני עצמה, אלא כלולה בחיוב מזונות. מאחר שכך לא נחייב את היתומים אלא ברפואה הדומה למקור שממנו החיוב נלמד ונפטר אותם מרפואה שיל"ק. אם כן כיצד יש להבין את שימוש רשב"ג במשפט "רפואה כמזונות"? נראה לומר שהשאלה האם רפואה כמזונות היא המבחן האם לכלול את הרפואה במזונות. רפואה שאל"ק דומה למזונות ולכן היא יכולה

⁶ דמיון זה אמנם איננו מתבטא בשאלת ההיקף, אך ניתן לומר שהוא יתבטא בגדר. כך לדוגמה אולי נאמר שכמו במזונות, גם בחיוב היתומים יהיה דין של "לפי כבודו" והיתומים יידרשו לספק לאשת אביהם רפואה בהתאם למעמדם הכלכלי, ועיין בבבא קמא פה ע"א "ואי א"ל אסייך [...] שור המזיק".

להיכלל בחיוב מזונות, ואילו רפואה שיל"ק איננה דומה למזונות ולכן לא תיכלל בדין מזונות.

הגמרא ממשיכה ומביאה את דבריו של רבי יוחנן: "אמר רבי יוחנן עשו הקזת דם בארץ ישראל כרפואה שאין לה קצבה". שוב אפשר להבין את דברי ר' יוחנן בשתי הדרכים להבנת המושג "קצבה". השטמ"ק הביא את דברי תלמידי רבנו יונה שהסבירו כי הכוונה היא שמאחר שהקזת דם היא אירוע נפוץ מאוד בארץ ישראל, אי אפשר להעריך כמה פעמים האלמנה תלך להקזת דם במשך חייה ולכן אין להקזת דם קצבה, בדומה לסברה שהצענו שרפואה זו נחשבת כחלק שגרתי מחיי היום-יום בארץ ישראל. כמו כן ניתן להסביר שבגלל שאי אפשר לאמוד כמה יעלו כל ההקזות אין קצבה ממונית לרפואת הקזת הדם. בהתאם להבנה זו בקצבה הביא השטמ"ק לישנא קמא בפירוש רש"י, שביאר שבמציאות בארץ ישראל, שמקיזי הדם היו מגיעים בארץ ישראל בתדירות משתנה, לא היה ניתן לשער כמה תעלה הקזת דם, ולכן זו רפואה שאין לה קצבה.

בהמשך הגמרא מופיעה אמרה נוספת של ר' יוחנן, בתוך מעשה: "קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתת אבא דהות צריכה רפואה כל יומא אתו לקמיה דר' יוחנן אמר להו איזילו קוצו ליה מידי לרופא". בקצרה, לר' יוחנן היה קרוב שהתייתם מאביו, והוא ואחיו היו חייבים ברפואתה של אשת אביהם, שהייתה חולנית. מפאת הקושי הם ניגשו לר' יוחנן שימצא להם פתרון, והוא הציע להם ללכת לרופא ולקבוע איתו סכום כולל לכל רפואתה של אשת אביהם. מה שאנו יכולים להסיק הוא שלאחר מעשה זה הם ייפטרו מחיוב הרפואה של אשת אביהם. אם כן נראה באופן ברור שהקצבה היא דבר ממוני, וכך כותב רש"י על אתר: "קוצו ליה מידי לרופא. שיקבל עליו רפואתה עולמית בכך וכך".

איך הבנה זו מסתדרת עם הסברו הקודם של רש"י לרפואה שאל"ק "שחולה תדיר"? ניתן להציע שתי אפשרויות. אפשרות אחת היא שרש"י חושב שבין אם יש לרפואה קצבה ממונית ובין אם יש לה קצבה זמנית, היא תיחשב כרפואה שיש לה קצבה.

באופן אחר אפשר להסביר שבעצם רש"י סובר שהקצבה היא דבר ממוני, אך אישה שחולה תדיר מן הסתם אין לרפואתה קצבה ממונית, שכן החולי אינו מסתיים.

בכל אופן, הגמרא מביאה את ר' יוחנן שפוסק כרשב"ג, ולכן נראה שהפסיקה היא כרשב"ג, אך הנחה זו עלולה ליצור בעיה.\

הסתירה בין הנחות היסוד

אם נניח שרש"י סובר שרפואה נלמדת ממזונות, ונניח שהוא פוסק כרשב"ג, ונוסף על כך נניח שאפשר להקיש מאלמנה לנשואה, ניוותר עם השאלה מדוע לשיטת רש"י המשנה לא חילקה בין רפואה שיל"ק לרפואה שאל"ק? הרי רשב"ג חילק כך בדין אלמנה ויתומים, ועל פי דברינו רשב"ג למד את דין רפואה ממזונות, ולכן גם המשנה הייתה צריכה לחלק בנשואה ולחייב את הבעל רק ברפואה שאל"ק.

הנחת היסוד הרעועה ביותר במהלך הזה היא שאפשר להקיש מאלמנה לנשואה. כדי להבין כך יש לומר שגדר חיוב הבעל והיתומים דומה, אך אפשר להבין בקלות שחיוב הבעל נושא אופי אישותי, ואילו חיוב היתומים נושא אופי ממוני גרידא, ולא ניתן להשליך מדין האחד לדין השני. כדי לומר שדינים אלו דומים נצטרך להסביר שגם אופי חיוב הבעל הוא ממוני, אולם קשה לומר כך שכן אם אנו לומדים את חיוב הרפואה ממזונות, מסתבר שכמו שחיוב המזונות נושא לכאורה אופי אישותי, כך יהיה גם בחיוב רפואה. אם כן אולי ניתן להציע שגם חיוב היתומים נושא אופי אישותי, ובעצם אביהם "העביר להם את המקל", וחובתם היא להמשיך את דאגתו לאשתו גם לאחר מותו.

שיטת השטמ"ק

אחד מהגורמים להבנת את היחס בין חיוב רפואה בנשואה לאלמנה באופן זה הוא פירוש השטמ"ק לרש"י:

ורש"י ז"ל כתב במהדורא קמא לקתה בחלאים ע"כ. ואפשר דלרמוזי רפואה שאין לה קצבה נקט הכי ולהכי כתב רש"י ז"ל נמי חייב לרפאותה. שהרפואה כמזונות (שטמ"ק שם).

השטמ"ק מסביר שרש"י סבר בעצם שהמשנה נוקטת את דעת רשב"ג וגם הבעל חייב לאשתו רק רפואה שאל"ק. מדוע להבין כך? הוא מדייק מהלישנא קמא בפירוש רש"י שהמילה "לקתה", שכמו שהסברנו מדברת על היקף הדין, מתייחסת לחולאים. מה הכוונה? רש"י הסביר בשיטת רשב"ג שאישה הצריכה רפואה שאל"ק היא אישה החולה תדיר, ומכך הבין השטמ"ק שרש"י העמיד את המשנה במצב שבו האישה חולה בהרבה חולאים, או במילים אחרות "חולה תדיר". עם זאת, לענ"ד חידוש כה גדול בדיני חיוב רפואת האישה היה צריך להופיע בצורה ברורה יותר במידה שרש"י היה סובר כך. יתרה מזאת, פירוש זה מופיע רק בלישנא קמא, ואף התוספות רי"ד הביא את דברי רש"י אלו אך לא הסביר כשטמ"ק. ולכן אף על פי שניתן ללמוד כך, לעניות דעתי השטמ"ק נדחק להסבר זה מכיוון שהוא הבין שרש"י סובר שרפואה נלמדת ממזונות, ושרש"י פוסק כרשב"ג, ושאפשר להקיש בין אלמנה לנשואה, ולכן הוא העמיד את המשנה כדברי רשב"ג.⁷ בעצם נראה שמחלוקת ת"ק ורשב"ג אינה נוגעת רק לאלמנה אלא גם לנשואה, וכך מתורץ הקושי.

שיטת תוספות רי"ד

גם תוספות רי"ד עוסק בפירוש רש"י על הגמרא,⁸ אך לעומת השטמ"ק הוא מסביר אחרת את דעת רש"י:

⁷ ראשון נוסף שהבין שהמשנה פוסקת את שיטת רשב"ג הוא הרשב"א בחידושו על בבא בתרא קמד ע"ב: "והא דאוקמה ר' אלעא בגמרא למתניתין בשחלה בפשיעה ולא אוקמה אפילו באונס וברפואה שיש לה קיצבא, משום דסתם רפואה אין לה קצבה, וכדגרסינן לקתה חייב לרפאותה, והיינו רפואה שאין לה קיצבא". בהמשך דבריו הרשב"א אף מקיש מדין אלמנה לדין נשואה לעניין רפואה, כפי שהצענו בשטמ"ק.

⁸ ניתן לחלוק על הנחה זו, אך מאחר שהוא מצטט את דברי רש"י באופן מדויק פעמיים בפירושו, "לקתה בחלאים" ו"דתרוייהו חיותא נינהו", נראה לי לומר כך.

חייב לרפאותה אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא א"ע רשאי: פי' דרפואה כמזונות דמיא וכשם שיכול לפסוקי מזונותיה על גיטה וכתובה ה"נ יכול לפסוקי רפואתה ולא דמי רפואה לפדיון (תוספות ר"ד שם).

הרי"ד הבין את ההקבלה בין מזונות לרפואה כמו הדרך השנייה שהצענו, שהדמיון פותר את השאלה מדוע הבעל יכול להיפטר מחיוב הרפואה על ידי גירושין. כמו כן יוצא מדבריו שחיוב הרפואה הוא תקנת חכמים. אם כך מבינים את רש"י הקושייה נופלת מאליה, מאחר שחיוב הרפואה על הבעל הוא תקנת חכמים עצמית, הכוללת את כל חיובי הרפואה, ואילו חיוב הרפואה על היתומים נלמד מחיוב מזונות, ואין סתירה בין דין נשואה לדין אלמנה. התוס' רי"ד מסביר גם את משמעות המונח "קצבה":

ת"ר אלמנה נזונית מנכסי יתומים ואם צריכה רפואה ה"ה כמזונות. פי' דתרווייהו חיותא ניהו רשב"ג אומר רפואה שיש לו קצבה מרפאים אותה מכתובתה. פי' דכיון שיש לה קצבה כמה רופא לוקח עליה לא דמי למזוני דמזוני ל"ל קצבה ורפואה שאין לה קצבה ה"ה כמזונות (שם, שם).

הרי"ד מעדיף באופן מובהק את ההגדרה שקצבה היא דבר ממוני, כמו הלישנא קמא ברש"י שהביא השטמ"ק. עם זאת, התוספות רי"ד מוסיף אמירה שאינה משתמעת מרש"י, אלא דווקא מדברי הרא"ש על הגמרא:⁹

קריביה דר"י הוה איתת אבא דהוה צריכה רפואה כל יומא. פי' היה מפרנסין אשת אביהן אתו לקמי' דר"י א"ל זילי קיצי לה מידי לרפואה. פי' כדי שתהיה לה קצבה ותתרפא מכתובתה [...] ונ"ל דוקא יורשים שאין חייבים בפרקונה אין חייבים ברפואה שיש לה קצבה אבל בעל שחייב בפרקונה חייב אפי' ברפואה שיש לה קצבה (שם, שם).

אם כן, כיצד ניתן להסביר את דבריו בתוך רש"י? לעניות דעתי יש להבחין שהוא מקדים לדבריו את האמירה "ונ"ל", מה שדווקא מחזק את הבנתנו. מכיון שהוא לא הקדים כך לשאר דבריו, ניתן להבין שכל פירושו לעיל הוא איננו לדעתו אלא בהבנת

⁹ פרק רביעי סימן כג.

רש"י בגמרא, ורק להבנתו הפרטית בגמרא יש לחלק ולומר שהבעל חייב ברפואה שיל"ק מכיוון שהוא חייב בפרקונה, בניגוד ליתומים הפטורים מפרקונה ולכן גם פטורים מרפואתה.

שיטת התוספות

דרך נוספת לפתור את הסתירה שבין הנחות היסוד היא, כאמור לעיל, לנתק את הקשר שבין נשואה לאלמנה. אולי ניתן לראות שיטה זו בדברי התוספות, שכתבו על אתר: "אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא עצמה רשאי. לפי שרפואתה היא בכלל מזונות".

תוספות כותבים במפורש שרפואה כלולה במזונות ונלמדת מהם, ואם נניח את שלוש הנחות היסוד האחרות ניקלע גם לשיטתם לאותה הבעיה. אולם ישנו מקום נוסף שבו התוספות הזכירו את סוגייתנו; שם הסוגייה עוסקת בשני אחים שיצרו ביניהם הסכם ממוני ולאחר מכן אחד מהם חלה, כשהשאלה היא האם הוא יוכל להתרפא מהממון המשותף שלהם:

חלה ונתרפא כו'. ותניא בתוספ' במה דברים אמורים ברפואה שיש לה קצבה אבל רפואה שאין לה קצבה הרי היא בכלל מזונות ויתרפא מן האמצע וכן בכתובות גבי אלמנה אומר רפואה שיש לה קצבה הרי היא בכלל כתובה ושאין לה קצבה הרי היא כמזונות ובאונס דהכא אין חילוק בין אין לה קצבה ליש לה קצבה כן תירץ הר"י (תוס', בבא בתרא קמ"ב, ד"ה חלה ונתרפא).

התוס' הקבילו בין ההסכם הממוני של האחים ובין חיוב היתומים, כלומר הם רואים את חיוב הרפואה של היתומים כהסכם ממוני. עם זאת הם לא הזכירו את חיוב הבעל לאשתו, שעל פי דבריהם חיוב זה נלמד מחיוב הבעל במזונות אשתו ונראה שהוא נושא אופי אישתי כאמור לעיל. לכן נראה בתוספות, ועל פי דברים אלו ברצוני להציע גם בדעת רש"י, לחלק בין חיוב הרפואה של הבעל לחיוב הרפואה של היתומים. מתוך כך ההשוואה בין המשנה לברייתא נופלת וכמו כן הסתירה.

לסיכום, הצענו עד כה שלוש דרכים להשמיט שלוש הנחות יסוד מתוך הארבע. או שנאמר שהמשנה חילקה בין רפואה שאל"ק לרפואה שיל"ק כהבנת השטמ"ק, או שנבין שרש"י סבר שרפואה לא נלמדת ממזונות כתוספות רי"ד, או שנפריד בין אלמנה לנשואה כתוספות.

אפשרות נוספת

ברצוני להציע הסבר רביעי, אף שהוא מרחיק לכת, ולו רק לשם העיון והרחבת הדעת. הנחת היסוד הרביעית שטרם מצאנו דרך לוותר עליה היא שרש"י פוסק כרשב"ג. קשה להזניח אותה, משום שאף שהיא איננה מפורשת בדברי רש"י נראה בבירור שכך יש לפסוק, שכן הגמרא הביאה את שיטתו של ר' יוחנן שפוסק כרשב"ג. אם כן, כיצד ניתן לטעון שאין לפסוק כר' יוחנן?

אחת מהמחלוקות היסודיות בהיקף חיוב רפואה של הבעל היא בשאלה האם הבעל חייב ברפואה שיל"ק. ראינו שהשטמ"ק הביין כך ברש"י על פי הלישנא קמא. אך דעה נוספת הגורסת שהבעל חייב לאשתו רק ברפואה שאל"ק הוא בעל העיטור, שמבסס את דבריו על הירושלמי¹⁰ המקביל לסוגיית שני האחים שראינו בבא בתרא:

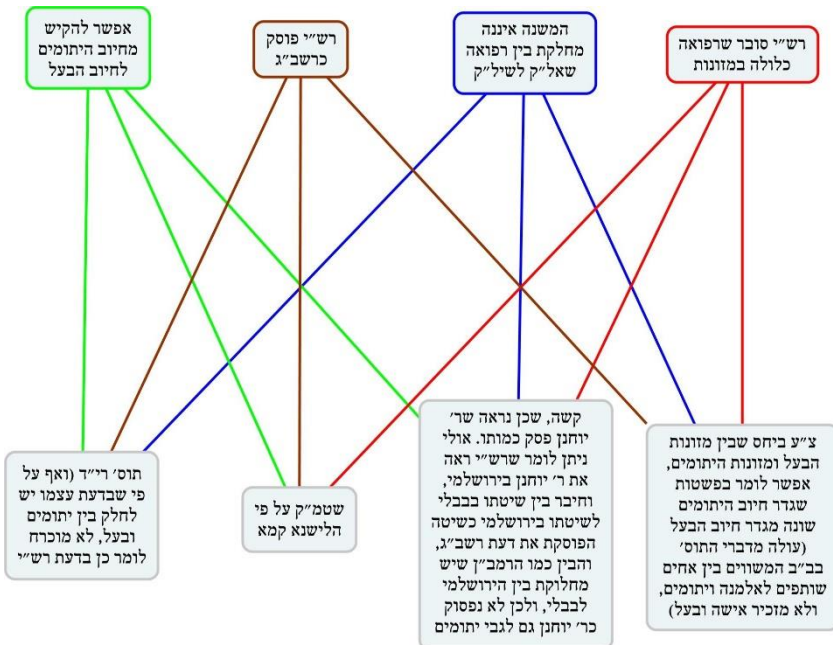
תני רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מכה שיש לה קיצה מתרפא מכתובתה ושאין לה קיצה מתרפא מן הנכסים כהדא קריבתיה דרבי שמעון בר ווא הוות חששה עינה אתת גבי רבי יוחנן אמר לה קציץ הוא אהין אסייך אין קציץ מן פרנג אין לא קציץ בעליך יהיב לך (ספר העיטור כתובות לז ע"ב).

ראשית אנו פוגשים את דברי רשב"ג בהקשר רחב יותר מאשר אלמנה. נראה שבירושלמי הוא אומר את דבריו בסתם, וכמו כן בתוספתא כתובות (ד, ה) דבריו שנויים ללא העמדת הדין באלמנה ויתומים באופן מפורש. לאחר מכן מובא מעשה המזכיר את הסיפור שאנו מכירים מהבבלי, אך במעשה בבבלי עוסק באלמנה

¹⁰ ירושלמי, בבא בתרא ט, ה.

ויתומים, ואילו בירושלמי מדובר באישה נשואה, כלומר נראה שר' יוחנן פוסק את שיטת רשב"ג בכל מקום. מכאן מוכיח בעל העיטור את דבריו.

הראשונים נחלצו לתרץ את הקושי. הרא"ש למשל הציע להגיה את הירושלמי כך שבעצם אין מדובר באישה הניזונת מבעלה אלא מנכסי בעלה, כלומר היא אלמנה. הריטב"א (כתובות נב ע"ב ד"ה ועוד אומר) חלק עליו וסבר שתירוץ זה דחוק, והביא את דברי הרמב"ן האומר בפשטות שהבבלי והירושלמי נחלקו ביניהם אם דין נשואה כאלמנה, ואנו פוסקים כבבלי. אם נאמר שרש"י הבין כדברי הרמב"ן ייתכן שהוא סבר שמאחר שר' יוחנן הוא האמורא המובא הן בבבלי והן בירושלמי כפוסק את דברי רשב"ג – ובהנחה שגם רש"י פוסק כבבלי נגד הירושלמי – לדעתו לא רק שנדחה את דברי ר' יוחנן לגבי נשואה, אלא גם לגבי אלמנה, כפסיקת הבבלי, ובעצם יש לפסוק כת"ק. ולכן אין סתירה בין אלמנה לנשואה שכן גם הבעל וגם היתומים חייבים הן ברפואה שאל"ק והן ברפואה שיל"ק.

סיכום

הצגנו במאמר את ארבע הנחות היסוד העולות מקריאת הגמרא ורש"י, והראינו כיצד שילובן זו בזו יוצר סתירה. לאחר מכן הצגנו את ארבע הקריאות האפשריות – שטמ"ק שהעמיד את המשנה על פי רשב"ג ובכך פתר את הקושי העולה מן המשנה; תוספות רי"ד שהבין שרש"י לא סבר שרפואה נלמדת ממזונות ועל ידי זה ביטל מראש את השאלה העולה מהשוואת הסוגיות; תוספות שחילקו בין גדר חיובם של הבעל והיתומים; ולסיום האפשרות שהעלינו בפסיקת רש"י, שלא כר' יוחנן ורשב"ג. כאמור בפתחת המאמר, נגענו בעיקר בשאלת המקור, וישנן נפקא מינות נרחבות לדיון זה בשאלות כדוגמת מה יקרה במצב שבו הבעל אומר לאישה "צאי מעשה ידיך במזונותיך", וכן במקרה שבו האישה אומרת "איני ניזונת ואיני עושה".